

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QUVCHILAR RUHIY HOLATI HAMDA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI ANIQLASHDA MAKTAB AMALIYOTCHI PSIXOLOGNING O'RNI

Najmiddinova Gulsanam Kuchkarovna

Sirdaryo viloyati Boyovut tumani 17-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ruhiy holati va psixologik xususiyatlarini aniqlash jarayoni, bu borada maktab amaliyotchi psixologining o'rni, vazifalari hamda qo'llaniladigan metodlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: psixolog, o'quvchi, ruhiy holat, diagnostika, psixologik xususiyatlar, maktab, muloqot, rivojlanish, individual yondashuv, monitoring

KIRISH

Bolaning ruhiy holati — bu bolaning ichki kechinmalari, kayfiyati, hissiyotlari va psixologik barqarorligini ifodalovchi holatdir.

Oddiy qilib aytganda, bu — bolaning o'zini qanday his qilayotgani, ya'ni xursandmi, xavotirdami, qo'rquptimi yoki tinchmi — shularning barchasi uning ruhiy holatini bildiradi.

Bolaning ruhiy holati quyidagilar orqali namoyon bo'ladi:

- kayfiyati (quvonchli, tushkun, asabiy);
- xulq-atvori (faol yoki tortinchoq);
- muloqoti (ochiq yoki yopiq);
- diqqat va o'qishga munosabati;
- o'ziga bo'lgan ishonchi.

Bolaning ruhiy holatiga ta'sir qiluvchi omillar:

- oiladagi muhit;
- ota-onaning munosabati;
- maktabdagi vaziyat;
- tengdoshlar bilan munosabat;
- stress yoki muammolar.

Agar bolaning ruhiy holati yaxshi bo'lsa, u o'qishga qiziqadi, faol bo'ladi va ijtimoiy jihatdan moslashadi. Aksincha, salbiy ruhiy holat o'qishga va xulqiga ta'sir qiladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning ruhiy holati va psixologik rivojlanishi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Har bir o'quvchi o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo'lib, bu jihatlarning uning o'qish jarayoni, xulq-atvori va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli maktab amaliyotchi psixologining faoliyati o‘quvchilarning ichki dunyosini o‘rganish, muammolarini aniqlash va ularga yordam berishga qaratilgan muhim yo‘nalish hisoblanadi.

O‘quvchilarning ruhiy holati va psixologik xususiyatlari

O‘quvchilarning ruhiy holati — bu ularning hissiy kechinmalari, kayfiyati, ichki holati va psixologik barqarorligi bilan bog‘liq tushunchadir.

Psixologik xususiyatlar esa quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- temperament;
- xarakter;
- qobiliyat va iste‘dod;
- qiziqish va ehtiyojlar;
- diqqat, xotira va tafakkur darajasi.

Maktab o‘quvchilari psixologiyasida muhim mavzulardan biri o‘quvchi motivatsiyasi va maqsadga yo‘naltirishdir. O‘quvchilar motivatsiyalari bilan bog‘liq bo‘lib, ularga maqsadlarini qo‘ymoq, o‘z o‘zlarini rag‘batlantirish va o‘zlarini qat‘iy vaqt ichida amalga oshirish yordam berish zarur. Raqamli dunyoda, internet, mobil ilovalar va onlayn ta‘lim platformalari, o‘quvchilar uchun yangi imkoniyatlar va muammolar yaratadi. Maktab o‘quvchilari psixologlari, o‘quvchilar va ularning ota-onalari bilan birgalikda, raqamli boyliklardan foydalanishda hisobga olinadigan o‘zgarishlarni tahlil qilish, ularga maqsadlarini qo‘ymoq va motivatsiyalarini oshirishga yordam berishadi. Boshqa bir muhim mavzu, o‘quvchilar orasidagi aloqalar va tashvishlar bo‘yicha psixologik yordam berishdir.

O‘quvchining psixologik xususiyatlari – bu uning ruhiy, hissiy va shaxsiy jihatlarini ifodalovchi belgilardir. Ular o‘quvchining xulq-atvori, o‘rganish uslubi, qiziqishlari va ijtimoiy munosabatlarini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Bu xususiyatlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

E‘tibor va diqqat – o‘quvchining dars davomida qanchalik diqqatini jamlashi.

Xotira – ma‘lumotni eslab qolish va qayta ishlash qobiliyati.

Hissiy holat – o‘quvchining kayfiyati, ruhiy barqarorligi va stressga chidamliligi.

Motivatsiya va qiziqishlar – o‘quvchining o‘rganishga bo‘lgan ichki istagi va faoliyati.

Shaxsiy xususiyatlar – mas‘uliyat, mustaqillik, ijodkorlik, qat‘iyatlilik kabi individual fazilatlar.

Ijtimoiy ko‘nikmalar – boshqalar bilan muloqot qilish, jamoada ishlash va muammolarni hal qilish qobiliyati.

Bu xususiyatlarni aniqlash orqali psixolog o‘quvchiga individual yondashuvni shakllantiradi va unga mos ta‘lim va psixologik yordamni taqdim etadi. O‘quvchilar o‘rtasidagi munosabatlarning salomatligi, bullying, stress, hamjihatlik va qaramoqchilik kabi muammolar haqida qiziqishlarini tahlil qilish, ularni hal qilish va

yechish yo'llarini topish psixologlar uchun muhimdir. Raqamli dunyoda, o'quvchilar orasidagi aloqalar va tashvishlar, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali keng tarqalganligi uchun, psixologlar o'quvchilar va otaonalariga qo'mita qilib, ularning ma'lumotli internet ishlari, tarmoq munosabatlari va xavfsizlik masalalarida o'quvchilarga yordam berishadi. Maktab o'quvchilari psixologiyasi, o'quvchilarning o'zini tushunish va boshqarishda yordam beradigan bir nechta metoddan foydalanadi. Bu metodlar o'quvchilar bilimlarini oshirish, hissiyotlarini ifodalash, stressni kamaytirish va o'zlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Raqamli dunyoda, interaktiv o'quv usullari, o'quvchi o'z-o'zini boshqarishni oshirish, o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Psixologlar va o'qituvchilar, ma'naviy-kelajak psixologiyasi, kognitiv-raqamli psixologiya va virtual mexanika kabi sohalar bo'yicha yangiliklarga bo'lgan e'tiborlarini saqlab qolishadi. Barcha qo'llanmalar va davomiy ta'lim o'quvchilarga yordam berishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Psixologlar va o'qituvchilar, o'quvchilarning potensialini egallash uchun birinchi bo'lib, ularga o'zlarini o'rganish, o'zaro hamkorlik qilish va ma'naviy rivojlanishni ta'minlash imkonini beradigan usullarni qo'llab-quvvatlaydigan qo'llanmalarni amalga oshirishadi. Umuman olganda, maktab o'quvchilari psixologiyasi, o'quvchilarning o'zgaruvchan va raqamli dunyoda psixologik boyliklarga qanday munosabat qilish kerakligini o'rganishga yordam beradi. Shaxsning barcha psixik ko'rinishlari uning hayoti davomida shakllanib boradi. Insonning individual-psixologik xususiyatlari deyilganda qobiliyatlar, temperament, xarakter, emotsiyalar, motivatsion doiralar tushuniladi. Bu psixologik xususiyatlar ajralmas tarzda mavjud bo'lib o'zaro bog'liq, shartlangan, inson faoliyatida bir-biriga birikib ketadi. Kishilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda va ular haqidagi bilimlar amaliy hayotda qo'llanilishi katta ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy faoliyat va qobiliyatlarni to'liq rivoj topishida muhim rol o'ynaydi.

Har bir o'quvchining xususiyatlari turlicha bo'lib, ular ta'lim jarayonida individual yondashuvni talab qiladi. Maktab amaliyotchi psixologining o'rnini juda muhim bo'lib, u o'quvchilarning ruhiy holatini aniqlashda markaziy o'rin egallaydi. Uning asosiy vazifasi — o'quvchining psixologik holatini o'rganish va unga mos yordam ko'rsatishdir. Psixolog o'quvchilarning ruhiy holatini kuzatadi, muammoli vaziyatlarni aniqlaydi, psixologik yordam ko'rsatadi hamda o'qituvchi va ota-onalarga maslahat beradi. O'quvchilarning psixologik xususiyatlarini aniqlashda diagnostika muhim o'rin tutadi va bu jarayon kuzatuv, suhbat, psixologik testlar va so'rovnomalar orqali amalga oshiriladi. Bu usullar orqali psixolog o'quvchining ichki holati haqida aniq tasavvurga ega bo'ladi. Har bir o'quvchi o'ziga xos shaxs hisoblanadi, shuning uchun psixologik ishlar umumiy emas, balki individual tarzda olib borilishi zarur. Individual yondashuv o'quvchining muammosini chuqur tushunishga, uning imkoniyatlarini aniqlashga va to'g'ri yordam ko'rsatishga yordam beradi. Amaliyotda

bir qator qiyinchiliklar uchraydi: o'quvchilarning ochiq muloqot qilmasligi, ota-onalarning hamkorlik qilmasligi, vaqt yetishmasligi va psixologik xizmatga yetarli e'tibor berilmasligi. Bu muammolarni hal qilish uchun maktabda psixologik xizmatni kuchaytirish zarur. Aniqlangan muammolar asosida psixolog individual suhbatlar, psixologik treninglar, relaksatsiya mashqlari va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish mashg'ulotlarini olib boradi, bu esa o'quvchining ruhiy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Psixologning samarali faoliyati ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlikka bog'liq bo'lib, ota-onalarga maslahatlar berish va bolaning xulqini tushuntirish, o'qituvchilarga esa o'quvchiga individual yondashuv bo'yicha tavsiyalar berish hamda sinfdagi muhitni yaxshilash bo'yicha hamkorlik qilishni o'z ichiga oladi. Muammolarni faqat aniqlash emas, balki ularning oldini olish ham muhim bo'lib, profilaktik ishlar stressni kamaytirish mashg'ulotlari, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va ijobiy muhit yaratishni o'z ichiga oladi.

Tarixiy jarayonning ayni bir vaqtda ham mahsuli, ham sub'ekti bo'lgan inson shaxsi ijtimoiy tuzilishi bilan yonma–yon joylashayotgan va teng huquqga ega bo'lgan biologik to'zilishni saqlab qola olmaydi. Individ rivojlanishining tabiiy sharoitlari, uning jismoniy tuzilishi nerv va ichki sekretiya bezlari sistemasi, jismoniy tuzilishidagi afzalliklari va nuqsonlari uning individual–psixologik xususiyatlari shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Lekin biologik omillar kishi shaxsining tarkibiga singib ijtimoiy omilga aylanib qoladi va keyinchalik ijtimoiy shaklda mavjud bo'ladi. Shaxs shakllanishida uning ijtimoiy va tabiiy xislatlari birlikni tashkil etadi va shaxsning mustaqil kichik tuzilishi sifatida bir– biriga o'zidan o'zi qarshi qo'yilmaydi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ruhiy holati va psixologik xususiyatlarini aniqlashda maktab amaliyotchi psixologi muhim o'rin tutadi. Uning faoliyati o'quvchilarning sog'lom rivojlanishini ta'minlash, muammolarni bartaraf etish va ijobiy psixologik muhit yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Карандашев В.Н. Психология введение в профессию. 2- е изд - М.:Смысл,2003[1]
2. Nabijonova D. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish psixologiyasi. Toshkent: 2002[2]
3. Xaydarov F.I., Xaliliova N.I. "Umumiy psixologiya". - Toshkent: Mumtoz so'z, 2010[3]
4. G'oziev E.G'. Ontogenez psixologiyasi - Toshkent: Noshir , 2010.
5. Ziyonet